

ELEKTRONINĖ KOMERCIJA: LIETUVOS TEISĖS DERINIMO SU EUROPOS SĄJUNGOS TEISE PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Doktorantas Darius Sauliūnas

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės teisės ir
Europos Sąjungos teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 46 69
Elektroninis paštas tek@ltu.lt

Pateikta 2003 m. birželio 13 d.

Parengta spausdinti 2003 m. spalio 3 d.

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės katedros
docentas dr. Ignas Vėgėlė ir šio fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros docentas
dr. Leonas Virginijus Papirtis.*

S a n t r a u k a

Straipsnis susideda iš keturių pagrindinių dalių. Pirmojoje dalyje aptariamos bendros problemos, susijusios su elektroninės komercijos teisiniu reguliavimu. Antrojoje dalyje trumpai aptariama ES politika elektroninės komercijos srityje ir pristatoma ES Elektroninės komercijos direktyva bei jos tikslai. Trečiojoje straipsnio dalyje dėmesys skiriamas Lietuvos Respublikos teisinio reguliavimo, susijusio su elektronine komercija, apžvalgai. Atskirai aptariamos Lietuvos Respublikos teismų nagrinėtos bylos, kuriose sprendžiamos elektroninės komercijos teisinės problemos. Ketvirtoji straipsnio dalis skirta specialiam Lietuvos Respublikos poįstatyminiam teisės aktui – Elektroninės komercijos reglamentui, patvirtintam ūkio ministro įsakymu. Šis Reglamentas kritiškai nagrinėjamas jo formos ir turinio požiūriu. Straipsnio pabaigoje pateikiamos išvados, kad Elektroninės komercijos reglamentas tik perkelia ES Elektroninės komercijos direktyvos nuostatas į Lietuvos Respublikos teisinę sistemą, tačiau jų neįgyvendina.

I ž a n g a

Šio straipsnio **tikslas** – išnagrinėti ES Elektroninės komercijos direktyvos reguliavimo objektą ir tikslus, aptarti elektroninės komercijos teisinio reguliavimo padėtį Lietuvoje ir pateikti atitinkamas išvadas.

Šio straipsnio **pagrindinis tyrimo objektas** – Lietuvos teisės derinimo su ES teise elektroninės komercijos srityje problemos.

Nagrinėjant pasirinktus tyrimo objektus, taikyti pagrindiniai teisės mokslo **tyrimo metodai**: loginis–analitinis, sisteminis, kritinis ir kiti.

1. Bendrosios problemos, susijusios su elektroninės komercijos teisiniu reguliavimu

Dar nedaugelis Lietuvoje yra pirkę knygų ar sumokėję už komunalines paslaugas internetu. Tačiau išsivysčiusių valstybių praktika rodo, kad anksčiau ar vėliau bus sukurta informacinė visuomenė, kurios nariai susiformuos naujus įpročius – gauti ir teikti paslaugas elektroniniais tinklais. Šiandien verslininkams jau nebereikia įrodinėti, kad įmonės, nepajėgiančios perorganizuoti savo verslo interneto aplinkoje, skaitmeninės ekonomikos sąlygomis iš viso pasmerktos žlugti [1].

Nepaisant skeptikų prognozių esą elektroninė komercija – tik „muilo burbulas“, visame pasaulyje, ir ypač Lietuvoje, ši verslo sritis plėtojosi ypač greitai [2, p. 13–14]. Vadinamasis elektroninis bumas baigėsi tiek, kiek tai buvo dirbtinai išpūsta. Šiuo metu grįžtama prie konstruktyvių pasiūlymų ir konkrečių idėjų: ekonominių, vadybinių, socialinių ir, be abejo, teisinių.

Atsiradus naujiems visuomeniniams santykiams¹, kuriuos lėmė informacinės visuomenės paslaugos² ir jų keliamos problemos, įstatymų leidėjas gali rinktis keletą elgesio variantų. Pirmia, stebėti padėtį, rinkti bei analizuoti informaciją ir priimti sprendimus. Antra, ignoruoti naują reiškinį, palikti jį savireguliacijai ar net laikyti jį už įstatymo ribų. Trečia, skubiai reaguoti į naujus santykius ir juos reglamentuoti. Pirmasis būdas yra nuoseklus ir logiškas, todėl protingas įstatymų leidėjas jo laikosi. Tačiau ką daryti, kai naujasis reiškinys nėra iki galo susiformavęs, nusistovėjęs, net nėra plačiau paplitusių papročių kaip elgesio taisyklių? Pažvelgę į stulbinamą naujųjų technologijų plėtrą per pastarąjį dešimtmetį, suprasime, kad įstatymų leidėjas nėra pajėgus susidoroti su nauju iššūkiu – neįtikėtinais greitai besikeičiančiais visuomeniniais santykiais. Todėl *nolens volens* įstatymų leidėjas yra priverstas pasirinkti antrąjį arba trečiąjį elgesio variantą, t. y. arba nereaguoti, arba žaibiškai sureguliuoti naujus santykius prisiimant ir atitinkamą teisėkūros klaidų riziką.

Reikia pripažinti, kad Jungtinės Amerikos Valstijos, pirmosios susidūrusios su elektroninės komercijos iškeltomis problemomis, lengvai jas išsprendė. Precedentinės teisės, kaip teismų kuriamos teisės, pranašumais, operatyviai sprendžiant internetinių santykių ginčus JAV, netenka per daug abejoti. Kita vertus, lakoniški ir laiku išleisti įstatymai elektroninės komercijos srityje gali sustiprinti vartotojų pasitikėjimą naujaisiais santykiais. Europos Komisija laikosi nuostatos, kad veiksmingai funkcionuojanti elektroninės komercijos teisinė bazė labai reikalinga verslininkams ir ypač paprastiems vartotojams [3].

Remdamasi technologinio neutralumo koncepcija³, Europos Sąjunga gana greitai sureguliuo pagrindinius elektroninės komercijos santykių probleminius aspektus. Laikas parodys, ar ES pasirinkta pozicija elektroninės komercijos reguliavimo atžvilgiu pasiteisins.

2. Elektroninės komercijos reguliavimas Europos Sąjungoje

¹ Paprastai šių santykių visuma vadinama *informacine visuomene*. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. rugpjūčio 10 d. nutarimu Nr. 984 patvirtintame Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strateginiame plane informacinė visuomenė apibrėžiama kaip atvira, išsilavinusi, nuolat besimokanti ir žiniomis savo veiklą grindžianti visuomenė, kurios nariai – paprasti Lietuvos Respublikos gyventojai ir visų lygių vadovai – gali, moka ir savo veikloje efektyviai taiko šiuolaikines informacinių technologijų priemones, naudojasi savo šalies ir viso pasaulio kompiuterizuotais informacijos ištekliais.

² *Informacinės visuomenės paslaugų* (IVP) terminas vartojamas ES teisės aktuose. ES Elektroninės komercijos direktyvos preambulės 18 punkte nurodoma, kad IVP „aprėpia įvairią ekonominę veiklą, atliekamą prisijungus prie tinklo, ypač prekių pardavimą internetu; joms nepriskiriama tokia veikla kaip paprastas prekių pristatymas arba paslaugų teikimas ne per tinklą; informacinės visuomenės paslaugos nėra vien paslaugos, dėl kurių sutartys sudaromos internetu, bet, jei jos susijusios su ekonomine veikla, joms priskiriamos ir paslaugos, už kurias jų gavėjai nemoka, pavyzdžiui, informacijos teikimo internetu paslaugos arba komerciniai pranešimai, arba priemonės informacijai ieškoti, prie jos prieiti ir atlikti jos paiešką; informacinės visuomenės paslaugoms taip pat priskiriamos paslaugos, kurias sudaro informacijos perdavimas ryšių tinklais, priegios prie ryšių tinklo suteikimas arba paslaugos gavėjo pateiktos informacijos pateikimas internete“.

³ Technologinis neutralumas yra vienas svarbiausių informacinių technologijų teisės principų, reiškiantis, kad priimant įstatymus neturi būti prisirišama prie vienos konkrečios technologijos. Pavyzdžiui, internetas iš esmės yra laikomas konkrečia informacine technologija, todėl sąvoka *internetas* nėra vartojama teisės aktuose. Tai pagrindžiama būtent technologinio neutralumo koncepcija, kuri teigia, kad bet kada gali atsirasti ir labai greitai išplisti kita, alternatyvi internetui, informacinė technologija, todėl šiuo metu neverta reglamentuoti būtent interneto.

ES Komisija pasiūlymą dėl Elektroninės komercijos direktyvos parengė dar 1998 metais [4]. Komisijos siūlymas rėmėsi Komisijos veiksmų planu, nustatytu Europos elektroninės komercijos iniciatyvoje [3]. Pasiūlyme raginama pašalinti visas laisvo prekių ir paslaugų judėjimo kliūtis EB vidaus rinkoje naujų technologijų kontekste. Tuomet buvo akivaizdu, kad šioje srityje EB lygiu nėra vienodo teisinio reguliavimo, todėl kilo pavojus, kad valstybės narės priims ir taikys savo nacionalinius įstatymus, reguliuojančius elektroninę komerciją, kurie gali diskriminuoti paslaugas, teikiamas iš kitos EB valstybės narės, o tai gali sukelti bendros rinkos suskaidymą.

2000 m. birželio 8 d. Europos Parlamentas ir Taryba priėmė Direktyvą 2000/31/EB dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos teisinių aspektų vidaus rinkoje (Elektroninės komercijos direktyva) [5, p. 1–16]. Savo nacionalinius įstatymus valstybės narės buvo įpareigosios suderinti su šia Direktyva iki 2002 m. sausio 17 dienos.

2.1. Direktyvos tikslai ir uždaviniai

Direktyva priimta siekiant suartinti valstybes nares ir tautas, užtikrinti ekonominę ir socialinę pažangą. Kaip teigiama Direktyvos preambulės 1 punkte, „informacinės visuomenės paslaugų plėtra zonoje be vidaus sienų yra labai svarbi norint panaikinti Europos tautas skiriančias kliūtis“¹. Elektroninės komercijos plėtra suteikia didžiules įdarbinimo galimybes, skatina investicijas į inovacijas. Preambulėje pabrėžiama, kad daugybę kliūčių elektroninės komercijos plėtrai sukelia teisinis neaiškumas dėl taikytinos teisės (5 p.). Šios direktyvos tikslas – sukurti teisinę bazę, siekiant užtikrinti laisvą informacinės visuomenės paslaugų judėjimą tarp valstybių narių (8 p.). Direktyva papildoma anksčiau vartotojų interesų apsaugos srityje priimtas direktyvas, o tiksliau – jų įtvirtintus informacijos reikalavimus.

2.2. Direktyvos taikymo apimtis

Direktyva siekiama užtikrinti laisvą IVP judėjimą tarp valstybių narių, bet nederinti baudžiamosios teisės normų. Ji suderina nacionalinius teisės aktus dėl IVP teikimo, IVP teikėjų įsteigimo, komercinių komunikacijų, elektroninių sutarčių, tarpininkų atsakomybės, elgesio kodeksų, alternatyvaus ginčų sprendimo (ADR²), bendradarbiavimo tarp valstybių narių. Preambulėje taip pat pažymima, kad Direktyva negali užkirsti kelio anonimiškai naudotis atvirais tinklais, pavyzdžiui, internetu (14 p.). Šia Direktyva nesiekama nustatyti papildomų tarptautinės privatinės teisės kolizinių normų ir teismų jurisdikcijos taisyklių (Preambulės 23 p. ir 1 str. 4 d.). Ši Direktyva visų pirma skirta neprofesionalių IVP gavėjų, vartotojų teisių apsaugai, bet pateikiama ir keletas specifinių taisyklių B2B³ elektroninės komercijos dalyvių santykiams sureguliuoti.

Direktyvos 1 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad šia Direktyva derinamos kai kurios nacionalinės nuostatos dėl informacinės visuomenės paslaugų, susijusios su vidaus rinka, paslaugų teikėjų steigimusi, komerciniais pranešimais, elektroninėmis sutartimis, tarpininkų atsakomybe, elgesio kodeksais, ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka, teisminėmis priemonėmis ir valstybių narių bendradarbiavimu.

Direktyvos 1 straipsnio 5 dalis aiškiai nurodo sritis, kurioms ji nėra taikoma:

- a) mokesčių klausimams;
- b) asmens duomenų apsaugai ir privatumui;
- c) sprendžiant klausimus, susijusius su kartelių teisės reglamentuojamais susitarimais ar praktika;
- d) notarų ir kitų reguliuojamų laisvųjų profesijų (advokatų ir pan.) veiklai;

¹ Čia ir toliau direktyvos tekstas pateiktas pagal autentišką Europos komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės Vertimo, dokumentacijos ir informacijos centro vertimą.

² angl. *Alternative Dispute Resolution*.

³ B2B (angl. *Business-to-business*) elektroninės komercijos samprata apima „verslas–verslui“ lygio santykius, t. y. įmonių (verslininkų) komercinius tarpusavio santykius.

- e) klientų atstovavimui ir gynimui teisme;
- f) lošimų veiklai (angl. *gambling*), susijusiai su piniginės sumos statymu žaidžiant atsitiktinumo principu grindžiamus žaidimus, įskaitant loterijas ir lažybų sandorius (angl. *betting*).

3. Elektroninės komercijos teisės raida Lietuvoje

1999–2001 m. Lietuvoje buvo rengiamas Elektroninės prekybos įstatymo projektas [6], tačiau vėliau apsigalvota ir atsisakyta priimti atskirą elektroninės komercijos santykius reguliuojantį įstatymą [7].

2001 m. liepos 1 d. įsigaliojo naujasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas [8]. Jo nuostatos pirmą kartą pripažino elektronines sutartis. CK 1.71 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad rašytinės formos dokumentui „prilyginami šalių pasirašyti dokumentai, perduoti telegrafinio, faksimilinio ryšio ar kitokiais telekomunikacijų galiniais įrenginiais, jeigu yra užtikrinta teksto apsauga ir galima identifikuoti parašą.“ CK 1.76 straipsnio 2 dalyje numatyta: „Jeigu sandoris buvo sudarytas panaudojant telekomunikacijų galinius įrenginius, tai visais atvejais privalo būti pakankamai duomenų sandorio šalims nustatyti. Jeigu tokių duomenų nėra, šalys, kilus ginčui, negali remtis liudytojų parodymais sandorio sudarymo faktui įrodyti.“ Be šių bendrųjų CK nuostatų, taip pat svarbios ir CK šeštosios knygos normos, reglamentuojančios kai kuriuos elektroninių sutarčių sudarymo aspektus (žr. CK 6.175, 6.192, 6.366–6.368 str.).

Be CK, be abejo, svarbūs ir kai kurie kiti įstatymai bei poįstatyminiai aktai. Pavyzdžiui, Elektroninio parašo įstatymas [9] iš esmės atskleidžia, ką reiškia CK vartojama elektroninių sutarčių galiojimo sąlyga „jeigu yra užtikrinta teksto apsauga ir galima identifikuoti parašą“. 2001 m. rugpjūčio 17 d. Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymu Nr. 258 patvirtintos „Daiktų pardavimo ir paslaugų teikimo, kai sutartys sudaromos naudojant ryšio priemones, taisyklės“ [10], kurios priimtos įgyvendinant CK 6.366 straipsnio 2 dalį. Nors šios Taisyklės nemaža dalimi reglamentuoja elektroninės komercijos santykius, vis dėlto jos labiau skirtos vartotojų teisių apsaugai, be to, tiesiogiai neįgyvendina ES Elektroninės komercijos direktyvos, todėl šiame straipsnyje nebus nagrinėjamos.

Svarbu pažymėti, kad elektroninės komercijos teisės srityje Lietuvos teismų sprendimuose jau galima pastebėti ir pirmuosius precedentinės, t. y. „teisėjų kuriamos“ teisės, požymius. Antai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2000 m. gegužės 29 d. nagrinėtoje byloje *R. Beliackas v. UAB „Sabina“* konstatavo, kad rašytinis duomenų pranešimo formos (faksimilė) dokumentas, perduodamas telekomunikacijų tinklais, pripažintinas leistina įrodinėjimo priemone teismuose ir kitose kompetentingose institucijose [11]. 2001 m. spalio 10 d. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėtoje byloje *Ž. Budros IĮ „Sėkmės sistemos“ prieš AB „Lietuvos telekomas“* išaiškino elektroninio verslo santykių teisinius aspektus, susijusius su *spamming'u*¹, duomenų perdavimu telekomunikaciniais tinklais ir pan. [12] Elektroninės bankininkystės srityje ypač reikšminga Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis byloje *Ž. Šapalas prieš AB „Lietuvos taupomasis bankas“* [13], kurioje nagrinėtos elektroninės bankininkystės saugumo problemos, mokėjimo kortelių patikimumo standartai, PIN kodo ir el. parašo santykis, banko atsakomybė klientui už nuostolius, kilusius dėl mokėjimo kortelių klaidojimo.

Nepaisant pasirinktos elektroninės komercijos teisinio reguliavimo politikos Lietuvos Respublika buvo įsipareigojusi įgyvendinti Elektroninės komercijos direktyvą savo nacionalinėje teisėje². Todėl 2002 m. balandžio 10 d. ūkio ministro įsakymu Nr. 119 buvo patvirtintas Kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamentas [14] (toliau – Elektroninės komercijos reglamentas arba Reglamentas). Šiuo poįstatyminiu teisės aktu faktiškai buvo užbaigtas pirmasis elektroninės komercijos su-reguliavimo etapas Lietuvoje. Antrasis etapas prasidėjo keičiant atskirų įstatymų nuostatas,

¹ Neprašytos ir nepageidaujamos komercinės informacijos siuntinėjimas dideliais kiekiais.

² Žr. Teisės derinimo priemonių 2002 metų planą (3.3.6.–T1), patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 27 d. nutarimu Nr. 300 „Dėl Lietuvos pasirengimo narystei Europos Sąjungoje programos (Nacionalinė *Acquis* priėmimo programa) teisės derinimo priemonių ir *Acquis* įgyvendinimo priemonių 2002 metų planų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 25–910.

taip siekiant juos pritaikyti prie naujų technologijų pakeistos aplinkos. Tačiau apie antrojo etapo reguliavimo problemas šiame straipsnyje nebus kalbama.

4. Elektroninės komercijos reglamentas ir jo kaip nacionalinės teisės akto, įgyvendinančio direktyvos nuostatas, kritika

4.1. Direktyvos įgyvendinimo formos kritika

Siekiant paspartinti Lietuvos pasirengimo narystei ES procesą, buvo surastas greitas ir pigus būdas – priimti ne įstatymus, kurių rengimas, svarstymas, priėmimas ir paskelbimas yra brangus ir ilgai trunkantis, o ministro įsakymus. Neabejotina, kad kai kurios (jeigu ne daugelis) ES direktyvos dėl labai specifinio ir siauro reguliavimo objekto gali būti veiksmingai įgyvendintos priėmus ne būtinai įstatymus, o tik Vyriausybės nutarimus ar netgi ministro įsakymus. Tačiau nemaža dalis ES direktyvų įtvirtina naujas bendro pobūdžio normas, o kartais iš esmės sureguliuoja visą teisės institutą. Puikus tokios direktyvos pavyzdys – 1999 m. gruodžio 13 d. ES Elektroninio parašo direktyva 1999/93/EB [15], kuri iš esmės įvedė naują teisės institutą į ES teisės sistemą ir nulėmė atitinkamų įstatymų priėmimą visose ES valstybėse narėse ir kandidatėse, taip pat ir Lietuvoje, kur buvo priimtas šią direktyvą įgyvendinantis Elektroninio parašo įstatymas [9]. Bendrų teisės normų pobūdžiu, naujumu ir reikšmingumu šiai direktyvai nė kiek nenusileidžia ir Elektroninės komercijos direktyva. Tačiau jos įgyvendinimui pasirinktas visai priešingas kelias – ministro įsakymas. Todėl natūraliai kyla klausimas, ar ūkio ministro įsakymas yra tinkama forma įgyvendinti direktyvas? Kaip teisingai pažymi M. Civilka, aktą išleidusios institucijos pavadinimas parodo akto galiojimo sritį ir teisinę galią [16]. Ispanijoje, Prancūzijoje ir Vokietijoje, įgyvendinant ES Elektroninės komercijos direktyvą, priimami atskiri įstatymai, nauji civilinių kodeksų straipsniai ar net skyriai. Atsižvelgiant į tai, kad ministro įsakymų, kaip poįstatyminių aktų, tikslas yra pirmiausia įgyvendinti įstatymo nuostatas, Elektroninės komercijos reglamentas statuso požiūriu patenka į keistą padėtį, nes atitinkamo įstatymo, kurio normas Reglamentas įgyvendintų, tiesiog nėra. Teisės teorijoje laikomasi nuomonės, kad norminių teisės aktų hierarchija svarbi siekiant normalizuoti teisėkūrą ir teisės taikymą, padeda kurti teisėtumo ir konstitucingumo režimą [17, p. 120]. Tačiau nagrinėjamu atveju praktikos ir teorijos keliai visiškai išsiskyrė. Administracinis teismas galėtų pagrįstai nagrinėti klausimą, ar ūkio ministras nepažeidė teisėtumo ir teisinės valstybės principo, priimdamas aktą, kurį sudaro bendro pobūdžio normos, nes ši funkcija yra išimtinė Lietuvos Respublikos Seimo prerogatyva.

Ne tik teoretikai, bet ir teisininkai praktikai turėtų sutikti, kad Reglamentas vargiai atitinka ir teisinio apibrėžtumo principą, galiojantį jau ne tik ES, bet ir Lietuvos teisinėje sistemoje (žr. Lietuvos CK 1.2 straipsnio 1 d.). Teisinių santykių dalyviai pirmiausia turi vadovautis įstatymais, o tik tada – Vyriausybės nutarimais, galiausiai – ministrų įsakymais ir kitais žemesnio lygmens poįstatyminiais aktais. Todėl reikalauti iš teisinių santykių dalyvių vadovautis poįstatyminiais aktais, kurie priimti nesiremiant jokiais įstatymais, reiškia pažeisti teisinio apibrėžtumo principą ignoruojant teisinių santykių dalyvių teisėtus lūkesčius.

Atskleidžiant kitus Direktyvos įgyvendinimo formos trūkumus, paminėtini su Reglamento pavadinimu susiję kritiniai aspektai. Pirma, keista, kodėl šiam dokumentui buvo suteiktas Reglamento pavadinimas vietoj labiau įprasto tokiems atvejais – Tvarka. Šiuo atveju gali kilti sąsajų su ES institucijų priimamais reglamentais (angl. *regulations*). Tai klaidingą painiavą kelianti asociacija, kadangi ES reglamento teisinė galia yra prilyginama „ES įstatymų“ galiai, jie yra tiesiogiai ir visa apimtimi taikomi ES valstybėse narėse teisės aktais. Antra, pažodinis Direktyvos pavadinimo vertimas ir jo suteikimas nacionaliniam teisės aktui, įgyvendinančiam Direktyvos nuostatas, ne visada tinkamai atskleidžia reguliuojamus santykius, o kartais net klaidina. Taip atsitiko vartojant terminą „vidaus rinka“ (angl. *the Internal*

Market)¹. Išmanantieji ES teisę žino, kad specifiniu terminu „vidaus rinka“ apibūdinama ES vidaus rinka, taip atsiribojant nuo trečiųjų valstybių rinkų. Tačiau net ir apie teisę apskritai mažai težinantieji kažin ar patikėtų, kad Lietuvos Respublikos ūkio ministras gali reguliuoti kokią nors veiklą ES vidaus rinkoje. Kita vertus, taip pat būtų keista, jei ministras Lietuvoje „atrastų“ „vidaus rinką“ (tarsi Lietuvoje būtų kitokių rinkų). Kaip bevertintume šį *lapsus lingue*, belieka tik įsivaizduoti, kiek panašių klaidų padaryta paskubomis priėmus kitus, su pasirengimu stoti į ES susijusius, teisės aktus.

4.2. Reglamento turinio kritika

Atkreiptinas dėmesys į Reglamento turinio struktūrą, kuri beveik nesiskiria nuo Direktyvos. Apskritai Reglamentas iš esmės yra paskubomis pažodžiui išversta Direktyva. Tai nėra sveikintinas pasirinkimas, nes direktyvos įgyvendinimas nėra tik jos normų perrašymas į nacionalinį teisės aktą. Direktyva tik nurodo įpareigojimus valstybėms narėms, o jos turi savo vidaus teisės aktuose nurodyti priemones ir būdus, kurių ji imsis siekdama įgyvendinti direktyvos nuostatas. Todėl belieka apgailestauti, kad Reglamente nėra jokių nuostatų, kurias būtų galima pavadinti aiškiomis priemonėmis, įgyvendinančiomis Direktyvos nuostatas. Reglamentas savo turiniu daugiau primena *soft-law* rūšies dokumentą negu privalomą teisės aktą. Siekdami pagrįsti šią kritinę poziciją, pateiksime keletą pavyzdžių.

Pirma, Direktyvos 15 straipsnio 2 dalyje numatyta: „Valstybės narės gali nustatyti prievolės informacinės visuomenės paslaugų teikėjams nedelsiant informuoti kompetentingas viešąsias institucijas apie įtariamą nelegalią veiklą arba informaciją, kurią pateikia jų paslaugų gavėjai, arba prievolę pateikti kompetentingoms institucijoms, gavus jų prašymą, informaciją, leidžiančią nustatyti jų paslaugos gavėjų, su kuriais jie sudarę informacijos saugojimo sutartis, tapatybę“. Reglamento 23 punkte apsiribojama labai bendro pobūdžio norma, kuri kažin ar gali būti laikoma kaip įgyvendinanti Direktyvos dispozityviąją normą: „Informacija, kurią paslaugų teikėjas sužinojo teikdamas paslaugas, gali būti atskleista tik įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka“.

Antra, Direktyvos 16 straipsnyje nurodoma, kad valstybės narės **skatina** verslo, profesines ir vartotojų asociacijas arba organizacijas, kurių veikla susijusi su elektronine komercija, rengti elgesio kodeksus, taip pat ir dėl nepilnamečių žmogiškojo orumo apsaugos. Šis Direktyvos straipsnis beveik pažodžiui išverstas ir pateiktas Reglamento 24 punkte: „Verslo, profesinės ir vartotojų asociacijos arba organizacijos, susijusios su informacinės visuomenės paslaugomis, **skatinamos** [...]“. Tačiau klausimas – **kaip skatinamos**, lieka neatsakytas, ir šiame punkte Direktyvos normos lieka neįgyvendinamos.

Trečia, Direktyvos 17 straipsnyje nurodoma valstybių narių pareiga užtikrinti, kad atsiradus informacinės visuomenės paslaugų teikėjo ir paslaugos gavėjo nesutarimų, jų įstatymais nekludytų naudotis nacionalinėje teisėje numatytais schemomis ginčams ne teismo tvarka nagrinėti, įskaitant atitinkamas elektronines priemones. Be to, valstybės narės turi **skatinti** institucijas, atsakingas už ginčų, ypač vartotojų, sprendimą ne teismo tvarka, veikti taip, kad suinteresuotosioms šalims būtų suteikiamos pakankamos procesinės garantijos. Direktyvos preambulės 51 punkte paaiškinama, kad iš kiekvienos valstybės narės reikalaujama pakeisti visus teisės aktus, kurie gali sukliudyti naudotis neteisminių ginčų sprendimo schemomis, tam naudojant elektroninius kanalus. Šio pakeitimo rezultatas turi suteikti galimybę tikrai ir efektyviai užtikrinti tokių schemų funkcionavimą teisės srityje ir praktikoje nepaisant sienų. Reglamento 26 punkte nurodoma, kad esant nesutarimų tarp informacinės visuomenės paslaugų teikėjo, tarpinių paslaugų teikėjo ir paslaugų gavėjo galima ikiteisminė ginčų sprendimo tvarka. Tačiau **kaip valstybė skatina** vartotojų teisių gynimo institucijas, atsakingas už ginčų sprendimą ne teismo tvarka, veikti taip, kad suinteresuotosioms šalims būtų suteikiamos pakankamos procesinės garantijos, nenurodyta.

¹ Angliškas ES Elektroninės komercijos direktyvos pavadinimas yra *Directive on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market*. Palyginti pateikiame lietuviško Reglamento pavadinimą: *Kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamentas*.

Ketvirta, Direktyvos 20 straipsnis numato teisinio poveikio priemones, skirtas užtikrinti Direktyvos nuostatų veiksmingą įgyvendinimą. Valstybės narės įpareigojamos nustatyti teisinio poveikio priemones, kurias galima taikyti už pagal šią direktyvą priimtų nacionalinių nuostatų (taigi ir Reglamento nuostatų) pažeidimus, ir imasi visų priemonių, reikalingų užtikrinti, kad jos būtų vykdomos. Jų numatytos teisinio poveikio priemonės turi būti „veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios“. Tai reiškia, kad valstybės narės privalo numatyti bent jau administracinę atsakomybę už Direktyvoje numatytų IVP teikėjų pareigų nevykdymą. Deja, Reglamente vėlgi apsiribojama visiškai bendro pobūdžio norma, kad „už su informacinės visuomenės paslaugų teikimu susijusių teisės aktų pažeidimus taikoma Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta atsakomybė“ (27 p.). Todėl lieka visiškai neaišku, pavyzdžiui, kaip baudžiami IVP teikėjai, nesilaikantys Reglamento 7, 8 ir 13 punkte numatytų teikiamos informacijos reikalavimų¹.

Penkta, Direktyvos 22 straipsnyje nustatyta, kad „valstybės narės iki 2002 m. sausio 17 d. priima įstatymus ir kitus teisės aktus, būtinus, kad būtų laikomasi šios direktyvos“. Direktyvos preambulės 34 punkte paaiškinama, kad „kiekviena valstybė narė turės iš dalies pakeisti savo įstatymus, kuriuose yra reikalavimų, o ypač formos reikalavimų, kurie gali varžyti elektroninėmis priemonėmis sudaromų sutarčių naudojimą; **įstatymų, kuriuos reikia taip pakoreguoti, peržiūra turėtų būti sisteminė ir aprėpti visus būtinus sutarčių sudarymo proceso etapus ir veiksmus, įskaitant sutarties katalogavimą**; šio pakeitimo rezultatas turėtų užtikrinti, kad elektroninėmis priemonėmis sudarytos sutartys galėtų [...]“. Prieš priimanant Reglamentą nebuvo atlikta jokia įstatymų peržiūra. Pačiame reglamente nėra jokių paaiškinimų, kaip bus kataloguojamos sutartys. Klausimas, kiek dar liko įstatymų, ribojančių elektroninių sutarčių sudarymą, lieka neatsakytas.

Išvados

Pirma, Lietuva iš esmės suderino savo teisę su ES *acquis* elektroninės komercijos srityje.

Antra, Lietuvos sprendimas nepriimti atskiro Elektroninės komercijos įstatymo nebuvo visiškai pagrįstas. Elektroninės komercijos direktyvos perkėlimas į Lietuvos teisinę sistemą ministro įsakymu nėra pakankamas. Šiuo atveju reikia atkreipti dėmesį į Europos Sąjungos valstybių narių praktiką, įgyvendinant Elektroninės komercijos direktyvą, ir pasirinkti ne ministro įsakymo, o įstatymo formą, taip užtikrinant teisinės valstybės, teisėtumo ir teisinio apibrėžtumo principus.

Trečia, Elektroninės komercijos reglamentas tik perkelia Direktyvos nuostatas į Lietuvos Respublikos teisinę sistemą, tačiau jų neįgyvendina.

¹ Beje, Lietuvoje šių reikalavimų masiškai nesilaikoma ir jokia kompetentinga valstybės institucija nėra įpareigota kontroliuoti, kad informacijos pateikimo reikalavimų būtų laikomasi.

LITERATŪRA

1. **Krukauskienė E., Krukauskas R.** Informacinės visuomenės kūrimo strategija ir jos įgyvendinimo keliai // Informacinių technologijų visuomenė: humanitarinės interpretacijos. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002.
2. **E. komercija** auga kaip ant mielių // Verslo žinios. 2002 m. gruodžio 16 d.
3. **European Initiative on Electronic Commerce, COM (97) 157.**
4. **European Commission Proposal on Directive on Electronic Commerce, COM (1998) 586 final (1999).**
5. **Directive** on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market // OJ, L 178, 17.7.2000.
6. **Elektroninės** prekybos įstatymo projektas <www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0032518.pdf> (prisijungta 2002 m. spalio 23 d.).
7. **Zylius R.** Challenges of the New Era: Legal Regulations in a Changing World in Lithuania // Baltic IT&T Review. 2001. No. 2 (21).
8. **Lietuvos Respublikos** civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74–2262.
9. **Lietuvos Respublikos** elektroninio parašo įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 61–1827.
10. **Lietuvos Respublikos** ūkio ministro įsakymu Nr. 258 patvirtintos „Daiktų pardavimo ir paslaugų teikimo, kai sutartys sudaromos naudojant ryšio priemones, taisyklės“ // Valstybės žinios. 2001. Nr. 73–2583.
11. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos** 2000 m. gegužės 29 d. nutartis byloje *R. Beliackas prieš UAB „Sabina“* (3K–3–619/2000 m.).
12. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos** 2001 m. spalio 10 d. nutartis byloje *Ž. Budros IĮ „Sėkmės sistemos“ prieš AB „Lietuvos telekomas“* (3K–3–927/2001 m.).
13. **Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos** 2002 m. vasario 20 d. nutartis byloje *Ž. Šapalas prieš AB „Lietuvos taupomasis bankas“* (3K-3-390/2002 m.).
14. **Lietuvos Respublikos** ūkio ministro 2002 m. balandžio 10 d. įsakymu Nr. 119 patvirtintas Kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamentas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 40–1517.
15. **Directive** 1999/93/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 1999 on a Community framework for electronic signatures // OJ, L 013, 19/01/2000.
16. **Civilka M.** ES Elektroninės komercijos direktyvos įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje <www.itc.tf.vu.lt> (prisijungta 2002 m. spalio 24 d.).
17. **Vansevičius S.** Valstybės ir teisės teorija. – Vilnius: Justitia, 2000.

Electronic Commerce: Problematic Aspects of Harmonisation of Lithuanian Law with the EU Law

Doctoral Candidate Darius Sauliūnas

Law University of Lithuania

SUMMARY

The author of this article examines whether Lithuanian legislator has duly implemented the EU Directive on Electronic Commerce. Since 1998 the Commission has proposed many instruments to induce the new possibilities of e-commerce. Alas for some time these possibilities have been boosted to the extent of so called “electronic euphory”. Recently more rationality was introduced in the issue. Businesses, state officials as well as lawyers are presenting more close reaching IT ideas. Today e-commerce is one the priorities of Lithuanian market. To this end it is important to regulate the new relations in cyberspace.

The first part of the article deals with general problematic aspects related to legal regulation of electronic commerce. The second part of the article briefly presents the EU policy on electronic commerce, mainly considering the subject and the aims of the Directive on Electronic Commerce. The review of Lithuanian legal regulation of electronic commerce is presented in the third part. The fourth part deals with the special by-law of the Republic of Lithuania – the Regulation on Electronic Commerce, adopted by the Minister of Economics. This Regulation is critically observed in respect to its formal aspects and content. It is stated that Republic of Lithuania formally transferred the EU Directive on Electronic Commerce but it failed to implement properly the obligations set out in the Directive.

Lithuania should adopt the special law on e-commerce and make not only formal but also the real steps in order to implement the EU Directive on Electronic Commerce. It is important to observe the principles of legality and legal expectations while defining the e-commerce rules which should be qualified as new common legal norms.

